

předškolní výchova leváků

aneb úloha učitelky mateřských škol ve výchově leváků

ivo vodička 2013 • www.levactvi.cz

název školy: Střední škola pedagogická, hotelnictví a služeb,
Komenského 3, Litoměřice

autor: Mgr. Ivo Vodička

anotace: výukový materiál vysvětluje podstatu výchovy leváků
v mateřské škole a roli učitelky mateřské školy i její
spolupráci s rodiči leváků, dětským lékařem a PPP

klíčová slova: lateralita a její určení v MŠ, výchova leváků, přirozené
pohyby, soužití dětí leváků a praváků, rodiče a prarodiče
ve výchově

cílová skupina: žáci středních pedagogických škol, učitelky mateřských
a základních škol



Předškolní výchova leváků

... aneb úloha učitelky mateřské školy v životě malého leváka

V životě malého leváka nastane jednoho dne velký zlom – poprvé vstoupí do školy. Nevstoupí samozřejmě do školy velké, ale do školičky malé, do školy mateřské, která je přechodem mezi čistě rodinnou domácí výchovou a školou základní. Musíme si uvědomit, že do mateřské školy nechodí všechny děti stejně dlouho a že do ní tedy vstupují v různém předškolním věku tak, jak to vyplývá z potřeb rodiny i z předpisů, které se chodu těchto předškolních zařízení týkají.

Pro předškolní děti, ale i pro jejich rodiče je učitelka mateřské školy velkou autoritou, a pro děti v některých věcech dokonce větší než samotní rodiče – paní učitelka je prostě paní učitelka – o to větší odpovědnost na učitelce předškolní výchovy leží, za což je pak na druhé straně odměněna láskou a obdivem samotných dětí, stejně jako respektem jejich rodičů.

Učitelka mateřské školy je pro celou řadu rodičů první osobou, která jim je schopna podat řadu kvalifikovaných vysvětlení a také návody, jak dítě vychovávat a vzdělávat. Pro rodiče leváků, kteří jsou sami praváci a s leváctvím zatím příliš velké zkušenosti nemají, jsou znalosti učitelky mateřské školy v této oblasti zásadní. Zde je potřeba, aby takovým rodičům učitelka mateřské školy srozumitelně vysvětlila přirozenou podstatu leváctví a také to, že v některých činnostech postupují leváci jinak než praváci. Nejdůležitější však je, aby rodiče, prarodiče a škola byli v zájmu dítěte ochotni a schopni postupovat jednotně v souladu se současnými znalostmi o levácích. Samotní současní rodiče předškoláků leváctví svých dětí přijímají dobře a jsou také připraveni na to, že v některých činnostech budou muset se svému dítětem pracovat jinak, než jak jsou zvyklí.

Problém může nastat v generaci prarodičů, kteří byli vychováni v dřívějších dobách jinak a leváctví jim může ještě i dnes připadat pro dítě jako budoucí společenský i praktický hendikep. Mnozí rodiče jsou dnes pracovně velmi zaneprázdněni a děti jsou často svěřeni prarodičům zejména při ranním vstávání, oblékání, snídani a cestě do školky, stejně jako při odpoledním odchodu z ní a následného vyplnění volného času, než se rodiče nebo jiní členové rodiny dostaví domů. Toto rozdělení úloh a kompetencí v rodině trvá i době, kdy děti už docházejí do prvních ročníků základní školy a kdy s nimi prarodiče často řeší i školní domácí úkoly. Prarodič pak stojí u položení základů vzdělanosti a s ní spojenými činnostmi a k tomu má i na dítě odpovídající vliv – pokud není prarodič vnitřně s leváctvím ztotožněn, dokáže svou autoritou dítě přimět k tomu, že je schopno se při psaní, tedy na první pohled laterálně nejviditelnějším projevu, své vedoucí ruky vzdát, jak ukazují i přes všechnu dosavadní a dlouhodobou osvětu mnohé případy i dnes.

Pro učitelku mateřské školy je v každém případě dobré zjistit, jestli se v rodině nějaký levák už nevyskytuje, a o tuto rodinnou zkušenost se opřít. A protože leváctví je většinou dědičné, nakonec se zjistí, že nějaký bližší či vzdálenější příbuzný levákem byl, nebo nakonec je, i když si to vlastně ani nikdo neuvědomuje, což je pro přijetí toho, že v rodině se vyskytl další levák, dobrý odrazový můstek.

Do mateřské školy nastupují děti v různé fázi laterální vyhraněnosti a v průběhu docházky se jejich lateralita ustaluje. Vedle velmi vyhraněných leváků i praváků této věkové kategorie, jimž už „velí příroda“ a u nichž se situace v této oblasti s největší pravděpodobností vyjasnila, je skupina dětí stranově ještě nevyhraněných. U těchto dětí musíme postupovat individuálně a s velkou citlivostí a zatím jim v otázkách stranové orientace nechávat mnohem větší prostor pro rozhodování, aby si tento svět a různé činnosti osahaly, protože je obecně známo, že tlak na rychlé dokončení stranové orientace může vyvolat problémy, které jsou dostatečně popsány v odborné i popularizační literatuře. Nicméně již před nástupem do školní docházky a pro potřeby

zápisu do první třídy by bylo dobré vědět, že dítě bude psát levou, nebo pravou rukou. Pokud se dítě před nástupem do první třídy není vnitřně schopno rozhodnout, kterou ruku při psaní bude preferovat, je potřeba rodičům situaci vysvětlit, seznámit je s problematikou určení laterality a její potřebnosti vzhledem k úspěšnému zvládnutí první třídy ZŠ a doporučit návštěvu příslušné pedagogicko-psychologické poradny, která po vyšetření laterality a školní zralosti navrhne další postup.

Problematika leváctví v předškolní výchově je pořád jen málo prozkoumána a metodicky propracována nejen pro práci v mateřských školách, ale například i v kurzech pro uvolnění motoriky ruky, stejně jako v oblasti položení základů hry na hudební nástroje nebo jednotlivých sportů.

Základem práce s leváky je ovšem citlivý přístup a zájem o ně ze strany učitelů mateřských škol a předškolního poradenství a také okruh jejich znalostí problematiky leváků - sinistrologie.

Svět malého leváka však netvoří jen škola, ať už malá nebo velká, ale především rodiče, sourozenci a prarodiče; také kamarádi a spolužáci – před všechny staví fenomén leváctví nemalé úkoly, ale když jsou úspěšně zvládnuty, radost je o to větší.

Práce s předškoláky leváky

Děti zkoušejí, co dovedou, a postupně si vytvářejí návyky, které si ponechávají celý život, a když si vytvoří návyky nesprávné, je velmi obtížné je napravovat v pozdějším školním věku. Proto je potřeba malým levákům pomoci, aby si hledali a našli v pravorukém prostředí správnou a úspěšnou cestu.

Leváky pro jejich leváctví před ostatními dětmi nevyzdvihujeme, ani zbytečně nezdůrazňujeme domnělé či tušené přednosti leváků stejně jako obtíže, které mohou ve světě praváků mít - většinu dětí to vesměs nezajímá, protože dětí s nějakými zvláštnostmi a obtížemi je dnes rozlišováno hodně, a levákům je nepříjemné, že na ně někdo neustále poukazuje. Leváci jsou ve svém leváctví nenápadní, tiší a na své leváctví neupozorňují a nepředvádějí je na odiv možná právě proto, že se cítí více součástí kolektivu než že by ze své vlastní vůle své leváctví sledovali, prožívali a vědomě se oddělovali od ostatních podle toho, kdo je levák, nebo pravák.

Je především na rodičích, aby svým malým levákům citlivě vysvětlili, že leváky jsou a co to znamená, a vysvětlili také, jak mají vykonávat běžné denní úkony a jak se svým leváctvím zacházet. To však vyžaduje, aby se, pokud sami nejsou leváci, seznámili s problematikou z odborné literatury i konzultacemi s učitelkami mateřských škol, v případě vážnějších obtíží s příslušnou dětskou lékařkou nebo s pedagogicko-psychologickou poradnou.

Není možné, aby se na leváčky se jen tak podvědomě čekalo, až jim bude pět nebo šest let a vstoupí do základní školy, čímž se část výchovných problémů sama vyřeší – velká část leváků, stejně jako praváků, je ze své přirozené podstaty už vyhraněná, a jiní už ani nebudou. Není na co čekat a je potřeba s nimi jednat jako s hotovými leváky, a ne jako čekateli na budoucí laterality; nevyhraněnost se týká jen malé části dětí, i když jejich problém je mnohem viditelnější a zasluhuje si více pozornosti.

Z hlediska vývoje dítěte se tak v době docházky do mateřské školy může propást poměrně dlouhé období, kdy si dítě potřebuje vytvořit pevné návyky zejména při vytvoření úchopu pracovního prostředku, ale i návyky jiné.

Malí leváci mají v dětském kolektivu sklon napodobovat, kontrolovat a při práci srovnávat své výkony s ostatními dětmi. Takto, aniž to tuší, mají někteří leváci sklon napodobovat

praváky, děti i dospělé, a zvykat si na postupy, které jdou proti jejich přirozeným pohybům a sklonům tím, že napodobují způsoby a postupy práce těch, kteří s nimi sedí a pracují nejbližší a kteří jsou jim vzorem. Levoruké dítě je ve třídě vesměs víceméně osamoceno, protože počet leváků ve školní skupině dětí se pohybuje kolem jednoho, dvou až tří dětí podle velikosti skupiny.

Při práci s leváky předškoláky, myslím, nemá smysl je neustále upozorňovat a odkazovat se na to, že jsou leváci - malí leváci přijímají tuto informaci bez většího sebeuvědomění. Lépe je nastínit situaci, kdy dítě musí upřednostnit levou, nebo pravou ruku pobídkou: „Děti, vezměte si tužku do té ruky, kterou se vám lépe kreslí, abyste vytvořily hezký obrázek pro maminku, který potom vystřihneme a nalepíme...“ K úplnému uvědomění si a prožití vlastního leváctví dochází později, obvykle na konci prvního stupně základní školy.

Musíme mít stále na paměti, že při různých pohybových hrách a pracovních činnostech se leváci intuitivně otáčejí se „na svou stranu“, tedy za levou rukou, vykračují pravou nohou, odrážejí se od levé nohy směrem doprava, a tím směrem se i snaží vyhybat. Leváci se často dokutálejí jinam než ostatní děti, stejně jako jinam doskakují, a protože jinou rukou uchopují a házou, předměty jim dopadají jinam než ostatním dětem. Je třeba to mít na paměti zvláště při kolektivních pohybových hrách, ale i při jiných činnostech. Na druhé straně pořád platí, že leváci jsou ve svých činnostech ovlivněni tím, jak je dělají praváci, a tak když skupina dětí jednotně vykonává nějakou činnost, malý levák má pod vlivem okolnosti sklon dělat nápodobou totéž co praváci, protože tento tlak může být velmi silný, i když nechtěný. To pak může znejistit dospělé, kteří se u dítěte snaží určit konečnou laterální dítěte. Činnosti směřující k předběžnému určení laterality by měly být vybírány tak, aby se dítě mohlo projevit skutečně spontánně a nepřenášelo si do nich očekávání dospělých, kteří už v minulosti mohli projevit své přání „jak se má co správně dělat“ stejně jako by neměly být používány činnosti, které by mohly být ve svém postupu osvojené od praváků.

Pokud nacvičujeme praktické činnosti, jakými jsou zavazování tkaniček, úchop kreslicích a psacích pomůcek, vedení vodorovných linek křídou na tabuli nebo v papíře a dalších úkolech snažíme se neukazovat a nenacvičovat tyto dovednosti vůči dětem z pozice čelem. Nejeefektivnější je postavit se za dítě zezadu tak, aby si dítě nemuselo pohyby stranově obracet - vycházíme z toho, že učitel je má alespoň pro demonstrativní účely předvádět, jako by byl levák. Přestože učitel je pravděpodobně pravák a činnosti „přes ruku“ mu jdou pomalu, může si být jist, že dítě levák v prvním stadiu nácviku stejně rychleji nepostupuje. Pokud učitel, každoročně ukazuje takové činnosti několika dětem, postupně se zdokonalí a získá nezbytnou zručnost i jistotu vedení.

Ideálním stavem je, když je po ruce učitel levák - zde však musíme zjistit, jestli takový dospělý levák nese skutečně levácké postupy, protože si jako dítě sám už někdy dávno v dětství mohl náhodou osvojit postupy práce pravákovy nebo různé zkřížené varianty, které by v nových podmínkách zbytečně přenášel na novou generaci.

Rodiče doma i učitelky mateřských škol postupně provádějí základní nácvik spojený s uspořádáním pracoviště, správným sezením a úchopem kreslicího materiálu, např. barevných kříd, ruček, uhlů, tužek, štětců; následují činnosti, při nichž se děti učí vést linky na vodorovné či svislé ploše v písku, na tabuli nebo na papíru - čáranice plné křivek a rovných čar, kruhů, vlnovek a spirál vytvářejí základ pro grafomotorické činnosti, které budou užitečné při psaní v pozdějším věku. Rané grafické projevy dítěte jsou vedeny převážně linkou a poměrně dlouhou dobu můžeme jen těžko říct, co je přisouzeno kreslení a co budoucímu psaní.

Použitá literatura a informační zdroje:

1. Vodička, Ivo: *Nechte leváky drápat*, Portál, Praha, 2008
2. Vlastní nákresy

Vodička, Ivo: Nechte leváky drápat, Portál, Praha, 2008



Objasňuje podstatu grafomotoriky levorukého psaní, popisuje základní přístupy leváků k psaní a nově zdůvodňuje nejvýhodnější způsob psaní pro leváky a používání pomůcek pro leváky doma, v mateřské a základní škole.

Učitelům, rodičům a samotným levákům poskytuje praktické rady o psacích a kreslicích prostředcích pro leváky a o jejich použití doma a v mateřské a základní škole. Na základě rozboru písma ve vztahu tahu a tlaku při psaní vysvětluje, proč většina leváků píše jinak, než je doporučeno školní metodikou. Obsahuje vyobrazení způsobů psaní leváků, ukázky rukopisů a fotografie.



Střední škola pedagogická, hotelnictví a služeb, Komenského 3, Litoměřice



ivo.vodicka@seznam.cz
www.levactvi.cz